

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GEVHER NESİBE TIP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YAYIN NO : 4

EBUBEKİR RAZİ

(865 - 925)

14 MART 1988 - KAYSERİ

Gevher Nesibe Sultan anısına düzenlenen
«Ebubekir Razi Kongresi» Tebliğleri
14 Mart 1988
KAYSERİ

EDİTÖR :
Prof. Dr. Ahmet Hulusi KÖKER
(Tebliğlerin dil ve bilimsel sorumlulukları
konuşmacılara aittir)

HER HAKKI SAKLIDIR

Dizgi — Baskı
Erciyes Üniversitesi Matbaası
KAYSERİ

HEKİM EBUBEKİR RÂZİ'YE AİT BİR VAK'A TAKDİMİ

Yard. Doç. Dr. Özcan AŞÇIOĞLU*

Aşağıdaki bir vak'a takdimi dolayısıyla Hekim Ebubekir Râzi'nin (860-932) hekimlik ve deontolojik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Mehmet bin Aliyyül Emin'den naklen olan bu vak'anın Hekim Râzi tarafından tıbbi müşahadesi ve tedavisi şu şekilde yapılmıştır.

Birgün Bağdat'lı biri Rey'e geldi. Yolda her nedense kan kusmağa başladı. Hazakatiyle meşhur olan Hekim Râzi'yi çağırdılar. Hasta başından geçen hâdiseleri tafsilâtıyla anlattı. Râzi hastanın umumî ahvalı hakkında lâzım gelen malumatı edindi, muayene etti, nabzına baktı, idrarını tahlil ettiği halde verem veya karhaya (lüser-yara) delâlet edecek bir hiçbir şey bulamadı ve bu cihetten hastalığı teşhis edemedi.

Hastayı bir müddet müşahade altında bulunurdu. Hasta, tabibin bu kadar hazakatiyle beraber hastalığın ne olduğunu keşfedememesi sebebiyle pek ziyade üzüntüye düştü. Ve hayatından ümidi kesti. Hekim Râzi bir müddet düşündü. Tekrar hastayı iyice dinledi. Yolda içtiği sular hakkında malumat istedi. Hasta, sarnıç ve damlardan akan sulardan içtiğini söyledi. Bunun üzerine Hekim Râzi hastanın içtiği suların içinde sülük olduğunu ve bunun midesinde kaldığını ve bu kanın ondan geldiğini anladi. Hastaya;

— «Ben seni yarın tedavi ederim. Fakat kölelerine benim emrettiğim her şeyde bana itaat etmelerini emretmek şartıyla,» dedi.

Hasta buna muvafakat etti. Râzi gitti. Kaba su yosunu doldurdu. Ertesi günü bunları beraber getirdi. Hastaya gönderdi ;

(*) E.Ü. Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

— Bunun içinde bulunan yosunların hepsini yut, dedi.

Hasta biraz yuttu ve durdu. Artık daha yutamıyacağını söyledi. Bunun üzerine Râzî kölelere emretti. Köleler hastayı arka üstü yatırdılar, ağzını açtılar. Râzî de yosunlar zorla ağzına soktu ve boğazından aşağıya zorla itti ve tamamiyle yutması için hastayı korkutmaya başladı. Yatmadığı taktirde döveceğini söyledi. Böylelikle kabin içinde bulunan yosunları tamamiyle yutturdu.

Bu esnada hasta bağıyor ve o dakika öleceğini zannediyordu. Râzî buna hiç ehemmiyet vermiyor, bir taraftan da ağzına tıkiyordu. Nihayet o dereceye geldi ki, hasta kusmağa başladı. Bunun üzerine Râzî hastanın çıkardığı yosunları muayene etti. Arasında bir sülük olduğunu gördü. Yosunlar hastanın midesine gittiği vakitte sülük bunlara yapışıp asılmıştı. Bunun akabinde hasta kurtuldu ve tamamiyle şifa buldu. (3)

Müşahadede bulduğumuz en mühim nokta, Hekim Râzî, bu hastalığı teşhis edemeyince müşahade altına almasıdır. Bu hekim Râzî'nin üstün klinik görüşüne bir misaldir. Bu müşahade bize bunu ehemmiyetle gösteriyor. Müşahade esnasında iken hastayı sıkı sorgulardan geçiriyor. Nihayet zihninde şüphelendiği noktanın aydınlandığını görünce bugünkü tedavi usullerine uysun uymasın (ki farmakolojik bilgilerimize göre yosunun kusturucu etkisi mevcuttur) zamanına ve hekimliği o asırdaki bilgisine göre tatbikata geçiyor ve hastalık âmilini bulup çıkarıyor ve hasta da kurtuluyor.

Müşahade bize bir şey daha öğretiyor. Biz Ebubekir Râzî gibi hekimleri kitaplarından tanıyoruz. İbni ebi Usayyibe'nin Uyunu Enba fi Tabakatül'Etibba adında eski tıp esaslarından ve âlim hekimlerin hal tercümelerinden bahseden eserlerde hekimlerin meslek hayatlarına ait malûmat çok defa tatmin edici mahiyette değildir. Bu kitap bütün tıp tarihi kitaplarına esas olmuş ve buradaki malûmat yeni kitaplara geçmiştir. Öğrendiğimize göre, Hekim Râzî'nin hayatında hastanelerde de hekimliği vardır. O'nun Bağdat'ta, Bimaristan'da ve Rey'de kurduğu hastanelerin başında buluyoruz. Ayrıca talebelerine hastanın başucunda da pratik dersler de veriyordu.

Yukarıdaki vak'a takdiminin sonucu olarak 1000 sene evvel Hekim Râzî tarafından uygulanan Hekimlik ve Deontolojik kuralları şöyle sıralayabiliriz :

1. Teşhisi konulamayan hastanın ayakta tedavi edilmeyip müşahade altında tutulması yöntemini başlatan hekimin Ebubekir Râzi'ye dayandığını belirtebiliriz.

2. «Hekim hastanın yanındayken aldığı kararlarla yetinmemeli» görüşünü savunuyor. Hekim hastanın teşhis ve tedavisini hastanın yanından ayrıldıktan sonra bile düşünmeli, zira hastanın yanında bazı manier olur, fikri isabetli olmaz. Aceleden çok sakınmalı ki bu hekime yanlış bir harekete sebep olur. Tıbbın kaidelerini işlemekten korkmamalı, bir tedavinin tıp kanununa uygun bildiği zaman, ondan korkmayıp, onu tatbik etmelidir. (1)

3. Anamnez ve Hasta-Hekim ilişkisinin üstün örneğini görüyoruz. Hasta ile ilgili bilgiler, hepimizin bildiği gibi;

- a) Anamnez
- b) Fizik muayene
- c) Tahliller aracılığı ile elde edilir.

Hastaya teşhis koymanın ilk ve en önemli basamağı olan anamnezin eksiksiz ve doğru olması gerekir. Yukarıdaki vak'a takdiminde Hekim Râzi'nin dikkatli bir sorgulama yaptığını, muayene ettiğini ve tahlil yaptığını görüyoruz. Burada da görülüyor ki, tam ve iyi anamnez alma fizik muayene ve tahliller kadar önemlidir. Bilgi toplama yöntemleri arasında tıbbın sanat yönünün en çok geçerli olduğu bölüm anamnez alma bölümüdür. Bu nedenle iyi anamnez alma kitaplarla birlikte, usta hekimlerden ve yine ancak hasta başında öğrenilebilir. Anamnez %50 teşhistir. «Hastayı iyi dinle, o sana tanıyı söyler» prensibini burada görüyoruz. (2)

4. «İlaç almak istemiyon hastaya karşı hekimin üstün maharetini Ebubekir Râzi bize gösteriyor. Hasta ilaç içmekte güçlük çıkarabilir. Şifası için buna bir ölçüde engel olarak zorunlu müdahale yapılmalı. Hekim hastaya ilaç verdiğinde, hastanın halini görerek çok acıdığından dolayı tedaviden kaçınmamalı, hatta hekim hastanın o ilacı almak istemeyişine aldırmayarak, durumu neyi gerektiriyorsa ona göre hareket etmelidir düstürünü büyük hekim Ebubekir Râzi'de görüyoruz.

KAYNAKLAR

1. Akdeniz, Nil; Osmanlılarda Hekim ve Deontolojisi, s. 121, İst. 1977.
2. Kalkan, Nuri; Çağdaş Hekimliğin Sorunları, s. 58, İstanbul, 1981.
3. Ünver Süheyl; Ebubekir Râzî'ye Ait Tıbbi Bir Müşahade Daha. Yeni Tıp Âlemi, Cilt IV, s. 21, Ayır Baskı, İstanbul, 1953.